

Fasta konstruktioner

Kulturlagret

När de första utgrävningarna gjordes på Rävåsen år 1994 hade en större del av ytlagret i åsens norra del avlägsnats med tanke på ett kommande grustäkt område. Avtorvningen hade skett med skopplastare, som på många ställen hade förstört den övre delen av kultur-

Område 6 med rödbrun kulturjord, möjligen resterna av en hyddbotten, från sydöst. Foto: Museiverket/Vesa Laulumaa 1996.

En del av boplatsen Rävåsen och undersökningsområdet år 1996. I horisonten syns norra ändan av åsformationens topp, där de första stenåldersmänniskorna bosatte sig. Foto: Museiverket/Mirja Miettinen 1996.

Hyddbotten på området 8 i nivå 5, från söder. Foto: Museiverket/Vesa Laulumaa 1997.

lagret och jämnat ytkonturerna på området. Därvid hade bl.a. fördjupningar och eventuella hyddbottnar blivit övertäckta och deras vallar förstörda. Inom det avtorvade området kunde man på flera ställen se koncentrationer av kulturjord som hade färgats rödbrunt; dessa prioriterades vid undersökningen. Vid avtorvningen hade rikligt med fynd kommit i dagen och man kunde tydligt observera att dessa korrelerade med de färgade jordområdena.

Vid utgrävningarna påträffades det tjockaste kulturlagret på områdena 1 och 6. Till dem hör även de provdiken som grävdes år 1994. De kraftigt rödbrunskiftande jordfläckarna sträckte sig till ett djup av minst 80 cm. Nästan lika kraftigt färgade jordområdena påträffades också i norra delen av område 9 samt ställvis på område 2. I den färgade jorden kunde man ofta iakttaga smulor av kol och sot samt även små splitter av bränt ben. I samband med färgad jord förekom på flera ställen brända, delvis söndervittrade stenar. Stenarna hörde inte till några konstruktioner och man kunde inte heller lägga märke till någon regelbundenhet i fråga om deras utbredning. Brända stenar (skärersten) förekommer just inte alls på gropkeramiska boplatser i Sverige vid denna tid (Edenmo, R., Larsson, M., Nordqvist, B., Olsson, E. 1997, 175) däremot är de i Sverige vanliga på boplatser från mesolitikum och bronsålder.

På det hela taget förekommer kulturlagret på Rävåsens boplatser i koncentrationer av ett slag som i allmänhet kännetecknar vidsträckta stenåldersboplatser i Finland. Kring dessa koncentreras även största delen av fynden. Specifikt för stenåldersboplatser längs Bottniska vikens kust är fynd påträffas också i nästan helt ofärgad sand. Detta var också fallet med Rävåsen.

Hyddbottnar

Under de senaste åren har man i Finland undersökt talrika hyddbottnar på stenåldersboplatser (Pesonen 2002). De uppträder som synliga fördjupningar i marken; de är av olika form och storlek och omges ofta av en låg jordvall. Alla fördjupningar kan naturligtvis inte anses vara hyddbottnar förrän de har undersökts, men i flera av dem som grävts ut har man funnit konstruktioner av trä, vilka tydligt kan förknippas med stenålderns bostäder. Mestadels har hyddbottnarnas träkonstruktioner förmulnat spårlost. Dock kan man utifrån fyndens utbredning och observationer av jordmånen fastställa att det rör sig om en bostad.

På Rävåsen har sammanlagt 39 hyddbottnar kartlagts, av vilka största delen är tydliga till formen, men en del är låga och otydligt avgränsade. Fördjupningarna befinner sig på ett

Område 6 under utgrävning. Foto: Museiverket/Vesa Laulumaa 1996.

ca 600 meter långt område på Rävåsens östra sluttning och ligger på ca 50–57 meters höjd över havet. I norra delen av åsen ligger fördjupningarna ganska utspridda. Längre söderut bildar de däremot en kedja längs åsens östra rand; de flesta finns på en höjd av ca 55 m.

På Rävåsen har man tillsvidare inte undersökt en enda orörd och hel hyddbotten. Vid utgrävning av områdena 1 och 6 kunde man observera, att skoplastaren hade skjutit in lös jord i fördjupningarna som låg vid utgrävningsområdena och sålunda delvis förstört dem. Hyddbottnarnas form kunde i någon mån avgränsas, men vid utgrävningarna framkom varken några konstruktioner eller iakttagelser i fråga om jordmånen. Man har inte heller med hjälp av fyndens utbredning kunnat dra några säkra slutsatser om de hyddor som funnits på platsen.

Norra ändan av en låg något obestämd hyddbotten inom område 9 hade förstörts till följd av avtorvning av ytskiktet. På platsen observerades inte några konstruktioner och utifrån iakttagelser av jordmånen och utbredningen av fynden fick man ingen bekräftelse på, att det skulle ha funnits hyddkonstruktioner på platsen.

På den södra sidan av det stora avtorvade området fanns en stor fördjupning, som omedelbart blev föremål för undersökning (område 8). Jordhögarna som uppstått till följd av avtorvningen och av grävskopornas framfart hade delvis förstört den norra delen av fördjupningen, men i stort sett var den orörd. Den omgavs av en vall, som kunde urskiljas mycket tydligt på den östra sidan, där marken sluttade. Höjdskillnaden mellan gropens största djup i mitten och vällen runtomkring var ca 80 cm. Hyddbottens bredd inklusive vallarna var ca 12 m. Emedan högarna med lös jord täckte den norra delen av hyddbotten var det svårt att exakt kunna bestämma hyddbottens längd. Längden kan

dock uppskattas till ca 16 m. Utgrävningsområdet som mätte 8 x 20 m, utstakades så att det täckte hyddbottens södra del och därtill så, att man också kunde undersöka en två meter bred remsa utanför vallarna.

Området grävdes ut i 5 cm tjocka skikt. De två översta lagren var ännu för det mesta uppblandade med torv och urlakningslager. I det tredje skiktet kunde man observera kulturjord inom det område där hyddbotten fanns. Vid vallarna bestod marken av ren sand, medan marken utanför bestod av smutsjord. Denna var närmast rödskiftande, brun eller grå. I hyddbottens södra del sträckte sig den färgade jorden ända fram till kanten av utgrävningsområdet och iakttagelserna av de följande lagren ger vid handen, att det här möjligen har funnits dörröppningen till en hydda. I det fjärde lagret bestod hyddbottens västra vall och området utanför denna av ren sand. Färgad jord fanns fortfarande utanför den östra sidans vall, likaså några färgade fläckar ovanpå vallen. Jorden i hyddbottens mitt var mestadels grå, däremot blev den rödskiftande mot den södra ändan. I den femte nivån minskade fläckarna, dock ökade den rödskiftande smutsjorden i den södra delen mot hyddbottens mittparti, medan den grå jorden försvann. Vid den eventuella dörröppningen framtogs även en kulturjordsgrop som var ca 70 cm djup. Under den rena vallen på den östra sidan framkom överraskande en rödockragrav i ruta 172–173/518–519 (se nedan). Vid utgrävningarna på område 8 framkom varken eldstäder eller tecken på konstruktioner i anslutning till hyddan. Eventuella tecken på att man har gjort upp eld fanns mitt i hyddbotten där det förekom svart jord uppblandad med sot, men någon stensättning fanns inte. Fyndens utbredning och kulturlagrets avgränsning tyder dock på att det kan ha funnits en bostad i fördjupningen.

De fördjupningar som hittills har undersökts på Rävåsen har således varit illa skadade och man kan inte utifrån de gjorda iakttagelserna med säkerhet konstatera, att de varit hyddbottnar, med undantag av den stora fördjupningen på område 8.

Eldstäder

På de flesta utgrävningsområden observerades fläckar av sotblandad jord och brända stenar, men vid utgrävningarna kom endast en tydlig stenlagd eldstad i dagen. Den låg på område 7 under en stor trädstubbe, vars rötter svårt hade skadat dess konstruktion. Stubben med sina rötter försvårade även utgrävningen och det var också vanskligt att göra observationer. Stenarna i stensättningen låg rätt glest från varandra och var blandade med kol och sot. Stensättningen och den smutsblandade jorden invid denna upphörde på ca 60 cm djup, men runtomkring fanns ytterligare tre mindre sotblandade områden som sträckte sig djupare ner i jorden. Två av dem hade en diameter av ca 40 cm och en mätte ca 25 cm. I dessa smutsjordsfläckar fanns inte några stenar, men sanden var kraftigt sotfärgad. Eventuellt är det fråga om tre gropar för uppbevaring av eld.

Eldstaden påträffades på en höjd av ca 49 m.ö.h. Utifrån strandförskjutningskronologin kan den dateras tidigast till ca 2000 f.Kr. Fynden från område 7 hör närmast till Pyheen-siltaskedet, på de lägsta fyndnivåerna har man även hittat en keramik som påminner om Kiukaiskeramiken, som dateras till övergången mellan sten- och bronsåldern. Däremot ger radiokoldateringen (4660 ± 100 BP ; Hel-4311) eldstaden en ålder, som är tydligt högre än vad platsens höjdläge och fyndmaterial förutsätter. Resultatet står alltså i strid med den ovannämnda arkeologiska dateringen. Enligt det kalibrerade dateringsresultatet är träkolet i eldstaden från tiden ca 2600 f.Kr.. Vi vet emellertid med säkerhet, att platsen

Eldstad på område 4, nivå 4 respektive nivå 5, från nordost. Foto: Museiverket/Vesa Laulumaa 1996.

ännu då legat under vatten. Tyvärr användes allt provmaterial för denna enda datering och det finns inte flera prov som kunde användas för att kontrollera dateringen. Förklaringen till den tidiga dateringen kan t.ex. vara att man använt en mycket gammal torrfura som brännved. I allmänhet har man ofta av dateringar gjorda av träkol fått äldre och längre dateringar på tidsaxeln än t.ex. för tuggkåda och björktjära (Pesonen 1999, 195). Det kan naturligtvis också vara fråga om ett kontaminerat prov eller en felaktig datering.

Gravar

På Rävåsen har man tillsvidare inte påträffat något egentligt separat gravfält, däremot finns det två eventuella samt en säker grav. Hittills har en enda tydlig rödockragrav påträffats under de rena sandskikten vid vällen som omger hyddbotten på område 8. Graven fanns i ruta 172–173/518–519. Den kunde urskiljas som ett 2 m långt smutsjordsområde i sydväst-nordöstlig riktning, och bestod av två tydliga rödockrafläckar och av ett rödskiftande samt ett grått smutsjordsområde. Det grå smutsjordsskiktet var tämligen tunt, ca 5 cm, men rödockrafläckarnas tjocklek ca 15–20 cm. I graven påträffades fragment av två platta bärnstensknappar, en skrapa av porfyr och ett stenföremål av skiffer med skaftningsfårer i vardera ändan. Stycket har ursprungligen spjälkt från ett slipat stenföremål, och senare formats på nytt. Eventuellt är det fråga om ett hänge eller ett sänke. Dessutom påträffades i graven och runtomkring densamma några avslag av stenart och kvarts, bränt

Rödockragrav på området 9, nivå 5, från söder. Foto: Museiverket/Vesa Laulumaa 1997.

ben samt några skärvor av lerkärl. De hör tydligen inte till gravgåvorna utan till boplatsens övriga fyndmaterial. Bland rödockran i graven fanns också kol, av vilket man har fått radiokoldateringen 4440 ± 75 BP (Hela-336), som kalibrerad (1 sigma) ger dateringen 3322–3013 BC. Det omkringliggande området undersöktes genom stickprov med spade i syfte att finna eventuella andra gravar, men utan resultat.

Förutom graven på område 8 påträffades ytterligare en eventuell grav på område 9. Det är fråga om en rödskiftande jordfläck som var ca 40 cm djup, ca 1,5 m lång och ca 80 cm bred. Fläcken kan inte med säkerhet rubriceras som en grav, emedan man inte påträffade några egentliga gravgåvor i den. Däremot fanns här fragment av lerkärl och kvarts, som kan anses höra till boplatsfynden. En annan eventuell grav observerades vid provgrävningen år 1999 i provgropen 38/434, som låg på en höjd av ca 61 m i östra kanten av åsen. I gropens västra profil blev en ca 7–13 cm tjock och ca 40 cm bred linsformad rödockrafläck synlig på 60–70 cm djup. Eventuellt kan det vara fråga om en rödockragrav. I provgropen påträffades kvartsavslag, några bitar av lerkärl och bränt ben ända ned till ett djup av 80 cm. I samband med provgrävningen var det dock inte möjligt att utvidga gropen, varför identifieringen av densamma som en grav inte blev klarlagd.

Litteratur

Edenmo, Roger , Larsson, Mats , Nordqvist, Bengt & Olsson, Eva 1997. Gropkeramikerna – fanns de? Materiell kultur och ideologisk förändring. Regionalt och inter-regionalt. Stenåldersundersökningar i Syd- och Mellansverige. Red. Mats Larsson & Eva Olsson. *Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter* nr 23.

Pesonen, Petro 1999. Radiocarbon Dating of Birch Bark Piches in Typical Comb Ware in Finland. *Dig it all. Papers dedicated to Ari Siiriäinen*. Helsinki, 191–200.

Pesonen, Petro 2002. Semisubterranean Houses in Finland – a Review. Ranta, Helena (ed). *Huts and Houses. Stone Age and Early Metal Age Buildings in Finland*. Jyväskylä, 9–41.